

LUND UNIVERSITY

Vad har Järfälla som Stockholm inte har?

Carlson, Benny

Published in:
Vägen till Sverige - om Stockholms stads integrationsarbete

2007

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Carlson, B. (2007). Vad har Järfälla som Stockholm inte har? I *Vägen till Sverige - om Stockholms stads integrationsarbete* FoU-rapport, Stockholm.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

FoU-rapport 2007: I

Vägen till Sverige

- om Stockholms stads integrationsarbete

Arbetet med denna antologi - *Vägen till Sverige – om integrationsarbete i Stockholm* - har genomförts vid Stockholms stads FoU-enhet som en del av projektet *Kunskap, utveckling, lärande* (KUL), ett projekt som finansierats av Kompetensfonden.

Några övergripande slutsatser som kan dras av denna studie är att (1) Invandranas levnadsförhållanden analyseras oftast på nationell nivå. Denna studie visar på vikten av att andra analysnivåer används; det kan vara en regional eller kommunal nivå. Som framkommit med stor tydlighet i denna studie kan olika invandrargrupper uppvisa påtagliga skillnader i levnadsförhållanden i kommuner som gränsar till varandra. (2) För att främja integration krävs såväl långsiktigt arbete som ett fungerande samarbete mellan olika aktörer. Korta projekt och revirtänkande leder inte utvecklingen framåt. (3) Olika aktörers roll och ansvar behövs i vissa fall förtydligas. (4) För att ett integrationsarbete skall bli framgångsrikt krävs det att *alla* samhällsaktörer – företag, myndigheter, privatpersoner, kommuner etc. – är delaktiga. Det är inte en aktör som löser integrationsproblemen, utan det måste vi göra *tillsammans*.

FoU-rapport 2007: I

Rapporten kan beställas genom FoU-enheten
Fax: 08-508 35 900 tel: 08-508 35 851 eller
fou.rapporter@usk.stockholm.se
Beställ vår hemsida: www.usk.stockholm.se/fou

Tryckt/Repro
AWJ-Tryck AB
ISSN 1404 - 3351
ISRN: S-Stat-FoU07/USE
ISBN: 978-91-85707-00-3

Forskning- och utvecklingsenheten

FoU-rapport 2007: I

Vägen till Sverige

- om Stockholms stads integrationsarbete

Daniel Rauhut
(redaktör)

Pris: 200 kr exkl. moms

VAD HAR JÄRFÄLLA SOM STOCKHOLM INTE HAR?

Benny Carlsson †*

Inledning

Olika falla ödets lotter – så även för nationella eller etniska grupper av flyktinginvandrare i arbetslivet. En grupp som i ett land har svårt att få fäste på arbetsmarknaden och generera företagande kan i ett annat land skaffa sig renommé för flit och företagande.¹⁰⁶ Även inom ett land – som Sverige – lyckas olika invandrargrupper olika väl på arbetsmarknaden i olika regioner och kommuner och frågan är varför: Beror framgång eller motgång på egenskaper – ”karaktäristika” som ålder, utbildning, yrkeserfarenhet, tid i landet – hos de individer som utgör gruppen, på nätverk och strategier inom gruppen eller på förhållanden – näringslivsstruktur, flyktingmottagning, arbetsmarknadspolitik, bostadsbestånd – i den lokala miljön?

Om man för de större flyktinggrupperna i Sverige sällar fram den kommun i vilken respektive grupp har högst sysselsättning får man fram nästan lika många kommuner som grupper – men bara näs-

† Benny Carlsson är docent i Ekonomisk-historia och verksam vid Ekonomihögskolan i Lund.

* Denna studie, som utförts på uppdrag av FoU-enheten i Stockholms stad, har vuxit fram ur projektet ”Flyktingars chanser att få jobb – vad betyder lokala arbetsmarknader och lokala nätverk?” inom ramen för Svenska Kommunförbundets forskningsprogram ”Kommunerna, invandarna och integrationen”. Jag vill tacka de intervjupersoner i Järfälla kommun som försett mig med information och de deltagare i ett par seminarier (anordnade av Fafo i Oslo och Sveriges Kommuner och Landsting i Stockholm 2006) som haft synpunkter på studien.

¹⁰⁶ Som exempel kan anföras somalierna i Sverige respektive Minnesota. Se Benny Carlsson, *Somalier i Minneapolis – en dynamisk affär*, Zafu 2006.

tan. Ett par kommuner dyker nämligen upp ett par gånger. Järfälla, strax nordväst om Stockholm, är en av dessa kommuner. Där har – eller hade år 2003 – män från Irak och Etiopien sin högsta och kvinnor från Etiopien sin näst högsta sysselsättning i landet, vilket i männens fall handlar om 25 – 30 procent över riksgenomsnittet.¹⁰⁷

I denna studie är syftet att undersöka Järfälla kommun och generera hypoteser om varför ett par flyktinginvandrargrupper har lyckats nå så höga sysselsättningsnivåer just där. Syftet är vidare att jämföra med tillståndet för samma grupper i Stockholms stad. Svaret på frågan vad Järfälla har som inte Stockholm har kommer emellertid i huvudsak att handla om vad Järfälla har och inte om vad Stockholm inte har. Jämförelserna kommer att inskränka sig till siffermässiga betraktelser av de irakiska och etiopiska gruppernas utveckling och läge i Järfälla och Stockholm. När det gäller alla de förhållanden som ligger bakom siffrorna är det hopplöst att inom ramen för en mindre studie ge sig i kast med en stor och mångskiftande stad som Stockholm. Förhoppningsvis kan ändå utsikten från Järfälla, för den som har insikter i olika delar av Stockholms stad, ge uppslag till jämförelser och policyidéer.

Om vi börjar med att rikta intresset mot de tolv största grupperna av flyktinginvandrare i landet och för varje grupp beräknar skillnaden mellan andelen sysselsatta i Järfälla och Stockholm (i åldern 25-60 år) blir resultatet som i diagram 1 och 2. Bland män har alla utom de som är födda i Turkiet högre sysselsättning i Järfälla och irakier och etiopier har som synes 20 – 25 procent högre sysselsättning i Järfälla än i Stockholm. Kvinnor från Bosnien ligger också synnerligen väl till men här rör det sig bara om 20 individer.¹⁰⁸

¹⁰⁷ I Järfälla var detta år 69 procent av irakiska män sysselsatta, i landet 39 procent. För etiopiska män var motsvarande siffror 84 respektive 59 procent.

¹⁰⁸ Det antal individer det rör sig om i de 12 flyktinggrupperna i Järfälla är (män + kvinnor = totalt): Jugoslavien 50 + 52 = 102, Bosnien 40 + 20 = 60, Polen 97 + 199 = 296, Rumänien 23 + 28 = 51, Ungern 27 + 31 = 58, Turkiet 171 + 151 = 322, Libanon 86 + 66 = 152, Syrien 169 + 134 = 303, Chile 263 + 286 = 549, Iran 395 + 344 = 739, Irak 209 + 170 = 379, Etiopien 37 + 48 = 85.

Individ, grupp, miljö

Man kan, som sagt, söka förklaringar på flera nivåer: individer, grupper, miljöer. När det gäller individers egenskaper samt eventuella nätverk och strategier är det rimligt att koncentrera uppmärksamheten på ett par grupper. I fallet Järfälla blir det naturligt att rikta intresset mot irakier och etiopier och främst mot irakierna eftersom de utgör en av de största flyktningvandrargrupperna i kommunen och (som vi ska se) har en påtaglig företagarverksamhet där och eftersom de har så låg sysselsättning på riksnivå. År 2003 fanns 379 irakier och 85 etiopier i åldern 25-60 år i Järfälla.¹⁰⁹

I första hand bör man emellertid intressera sig för förhållanden i den lokala miljön – näringsliv, flyktningmottagning, arbetsmarknadspolitik och bostäder i Järfälla. Varför? För det första har mer än en grupp sin högsta sysselsättning i landet i just denna kommun och flera andra grupper ligger bra till, vilket antyder att förhållanden i miljön snarare än i grupperna är avgörande för den höga sysselsättningen. För det andra måste man *alltid* rikta uppmärksamhet mot den lokala miljön. Man kan inte nöja sig med att konstatera att individer i en viss miljö har gynnsamma "karaktäristika" och ingår i grupper som har kraftfulla nätverk och strategier utan man måste fråga sig *varför* dessa individer och grupper har slagit sig ner i *just denna miljö*. Man kan naturligtvis tänka sig att några osedvanligt företagsamma individer en gång i tiden av en slump råkat hamna i miljön och attraherats efterföljare men det normala torde vara att en viss miljö drar till sig vissa människor på grund av de arbeten och/eller bostäder som finns tillgängliga. Det kan också förhålla sig så att man i miljön genom aktiva politiska insatser i ovanligt hög grad lyckas få de individer i arbete som av någon anledning hamnat där.

Järfälla är nu ingen liten kommun utan rymmer så många människor, företag och bostäder att det blir i stort sett omöjligt att säga något bestämt om hur saker och ting hänger ihop. Järfälla har 61 500 invånare, varav 20 procent med utländsk bakgrund och 10 procent födda utanför Europa, drygt 4 000 företag och 27 300 bostadsenheter. Saken kompliceras ytterligare av att Järfälla är en kommun med kraf-

¹⁰⁹ I båda fallen är det tveksamt att tala om etniska grupper. Irakierna är – som de dagliga nyhetsbulletinerna från Irak bär sängen om – etniskt splittrade och det samma gäller etiopierna; dessutom hänförs eritreaner (fram till 1991) i statistiken till den etiopiska gruppen.

Diagram 1: Differens (procentenheter) i andel sysselsatta mellan Järfälla och Stockholm (män 25-60 år) 2003

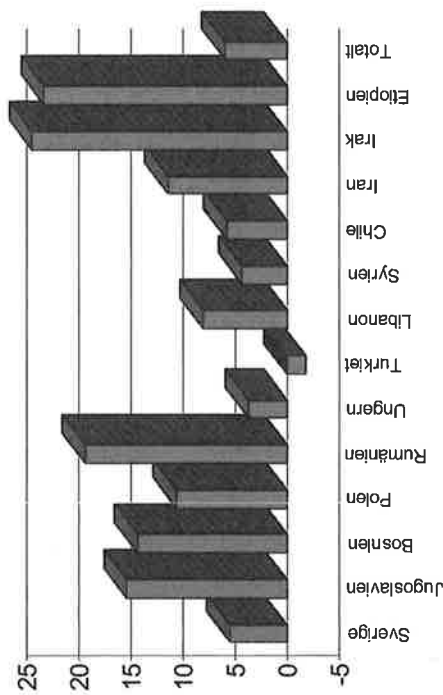
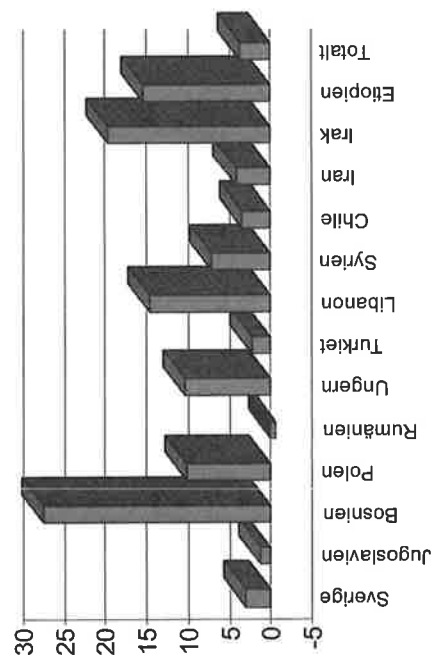

Diagram 2: Differens (procentenheter) i andel sysselsatta mellan Järfälla och Stockholm (kvinnor 25-60 år) 2003

tig in- och utpendling till arbete via trafikknutpunkten i centralorten Jakobsberg. I runda tal finns 30 000 förvärvsarbete och 21 000 arbetstillfällen i kommunen. Av de 30 000 pendlar 20 000 till arbeten i andra kommuner medan 11 000 från andra kommuner pendlar till arbeten i Järfälla.¹¹⁰ Här finns alltså en regional arbetsmarknad med en dynamik som det är svårt att få grepp om. I princip skulle den höga sysselsättningen i Järfälla kunna förklaras av något annat än näringsliv och politik i kommunen, nämligen om det finns bostäder till i jämförelse med närliggande kommuner rimliga hyror och priser, så att individer med arbete i andra kommuner i stor utsträckning väljer att flytta dit.

Några enkla hypoteser

Vi kan därmed, redan innan vi på allvar närmar oss Järfälla kommun, ställa upp några hypoteser om varför vissa flyktinginvandrargrupper uppnått så hög sysselsättning just där. Tanken är naturligtvis inte att dessa hypoteser på allvar ska "testas". Ambitionen är att loda här och var i verklighetens djup för att få några indikationer på vad som talar för eller mot respektive hypotes. De enkla och logiskt tänkta hypoteserna kommer därefter att ersättas av mera kvalificerade och empiriskt förankrade hypoteser. Järfällas exceptionellitet kan tänkas bero på:

- Slump: Några individer med goda förutsättningar i form av utbildning och yrkeserfarenhet har råkat slå sig ner i Järfälla och lyckats etablera sig på arbetsmarknaden eller startat företag och har fungerat som föregångare eller arbetsgivare för landsmän.
- Näringsliv: Det finns i Järfälla arbetsgivare som antingen är i jämförelsevis stort behov av den typ av arbetskraft som vissa flyktinginvandrargrupper kan erbjuda eller som är mera öppna för (mindre fördomsfulla mot) denna typ av arbetskraft.
- Flyktingmottagning: Järfällas flyktingmottagning och introduktionsverksamhet har lyckats ovanligt väl med att slussa ut nyanlända i arbete eller utbildning.

¹¹⁰ Grundläggande statistik om Järfälla finns att hämta i *Järfälla i siffror 2005*.

- Lokal arbetsmarknadspolitik: Järfälla kommun har genom ovanligt lyckade åtgärder eller goda näringslivskontakter lyckats få många invandrare i sysselsättning

- Bostadsmarknad: Järfälla har bostäder till hyror eller priser som gör att flyktinginvandrare som arbetar i kringliggande kommuner gärna flyttar dit.

”Karakteristika” bland iraker och etiopier

En jämförelse av individernas ”karakteristika” i de irakiska och etiopiska grupperna i Järfälla och Stockholm görs i tabellerna 1 och 2. Av tabell 1 framgår att irakierna i Järfälla har högre utbildning och längre tid i landet än sina landsmän i Stockholm. En betydligt större andel av männen i Järfälla återfinns i privat verksamhet eller är egenföretagare men om man ser till fördelningen av dem som är sysselsatta blir skillnaderna mellan Järfälla och Stockholm inte så stora. En mindre andel av irakierna i Järfälla arbetar inom några av de yrken som är vanligast i Stockholm (och riket) – vård och omsorg samt städning – medan en större andel av männen arbetar som lagerarbetare och fordonsförare. Förvärvsinkomsterna (bland dem som har sådana inkomster) ligger högre i Järfälla än i Stockholm, bland männen 25 procent och bland kvinnorna 13 procent högre.

Av tabell 2 framgår att etiopiska män i Järfälla i jämförelse med Stockholm har högre utbildning och längre tid i landet. En betydligt större andel av männen i Järfälla återfinns inom privat sektor medan andelen egenföretagare är liten. I Järfälla arbetar en jämförelsevis liten andel män i vård och omsorg samt städning och en jämförelsevis stor andel i lager- och transportarbete. Bland kvinnorna återfinns däremot en mycket stor andel – lika stor som i Stockholm (och större än i riket) – i vård och omsorg. Förvärvsinkomsterna ligger högre i Järfälla än i Stockholm, bland männen 26 procent och bland kvinnorna 4 procent högre.

Etiopierna har jämfört med irakierna (i såväl Järfälla som Stockholm) i genomsnitt längre tid i landet, högre sysselsättning och större inkomster medan irakierna har högre utbildning och kraftigare företagande.

Tabell 1 Irakier i Järfälla och Stockholm 2003

Siffror i procent om ej annat anges	Män		Kvinnor	
	Järfälla	Stockholm	Järfälla	Stockholm
Antal	208	4272	170	2 704
Genomsnittsålder (år)	40	40	39	37
Utbildningsnivå				
Grundskola	15,4	24,1	22,4	31,2
Gymnasium	33,2	31,8	31,2	30,7
Universitet	47,6	39,2	46,5	38,1
Uppgift saknas	3,8	4,9	0	0
Civilstånd				
Ogifta	18,3	23,9	9,4	8,1
Gifta	81,7	76,1	90,6	91,9
Barn i åldern 1-17 år				
0	34,1	48,4	25,3	24,3
1	18,8	14,2	20,6	22,1
2	30,8	21,2	35,3	31,8
3	14,4	10,8	15,9	15,2
4	1,0	3,7	1,8	4,6
5 eller fler	1,0	1,7	1,2	2,0
Invandringsår				
1974-83	15,4	8,6	8,8	2,5
1984-93	45,2	36,1	47,6	29,2
1994-2003	39,4	55,4	43,5	68,3
Första kommun				
Stockholm	13,0	53,0	15,9	65,1
Göteborg				
Malmö				
Järfälla	20,7		21,2	
Sysselsättning				
Ej sysselsatta	30,8	55,5	48,8	68,4
Offentlig verksamhet	9,6	8,6	23,5	15,3
Privat verksamhet	44,7	27,5	25,3	14,6
Egenföretagare	14,9	8,4	2,4	1,7
De sysselsattas fördelning				
Offentlig verksamhet	13,9	19,3	45,9	48,4
Privat verksamhet	64,6	61,8	49,4	46,2
Egenföretagare	21,5	18,9	4,7	5,4
Vanligaste yrke				
Grundskollärare	2,8	2,3	6,5	3,8
Lager- o transportass	9,9	5,3	0,9	0,7
Vård o omsorgspersonal	2,8	11,7	28,0	45,5
Fordonsförare	13,4	11,9	0	0,4
Städare	2,8	8,6	1,9	5,0
Köks- o restaurangbiträden	4,9	7,3	9,3	10,2
Förvärvsinkomst (kr)	192 800	154 500	140 700	124 200

Tabell 2 Etiopier i Järfälla och Stockholm 2003

Siffror i procent om ej annat anges	Män		Kvinnor	
	Järfälla	Stockholm	Järfälla	Stockholm
Antal	37	1 532	48	1 328
Genomsnittsålder (år)	40	38	38	36
Utbildningsnivå				
Grundskola	8,1	19,3	31,3	27,9
Gymnasium	56,8	51,9	50,0	56,2
Universitet	35,1	25,9	18,8	15,9
Uppgift saknas	0	2,9	0	0
Civilstånd				
Ogifta	29,7	34,7	22,9	29,4
Gifta	70,3	65,3	77,1	70,6
Barn i åldern 1-17 år				
0	54,1	70,2	29,2	42,0
1	16,2	8,9	22,9	17,9
2	21,6	10,8	27,1	22,7
3	5,4	5,9	10,4	10,6
4	2,7	2,3	8,3	4,2
5 eller fler	0	1,9	2,1	2,6
Invandringsår				
1974-83	35,1	14,4	18,8	15,3
1984-93	56,8	71,5	60,4	63,5
1994-2003	8,1	14,0	18,8	21,2
Ej invandrat				
Första kommun				
Stockholm	18,9	32,1	12,5	43,1
Göteborg				
Malmö				
Järfälla	13,5		18,8	
Sysselsättning				
Ej sysselsatta	16,2	39,6	20,8	36,1
Offentlig verksamhet	13,5	21,3	43,8	34,8
Privat verksamhet	67,6	35,1	33,3	28,4
Egenföretagare	2,7	4,0	2,1	0,7
De sysselsattas fördelning				
Offentlig verksamhet	16,1	35,3	55,3	54,5
Privat verksamhet	80,7	58,1	41,7	44,4
Egenföretagare	3,2	6,6	2,7	1,1
Vanligaste yrke				
Lager- o transportass	12,5	3,3	0	0,3
Vård o omsorgspersonal	12,5	29,9	64,2	64,9
Fordonsförare	0	8,4	0	0,1
Städare	3,1	12,1	7,1	12,2
Köks- o restaurangbiträden	0	4,1	0	2,4
Förvärvsinkomst (kr)	250 000	198 000	169 000	162 200

Inflyttning och sysselsättning över tid

Ovanstående "ögonblicksbilder" av irakier och etiopier (tagna år 2003) kompletteras lämpligen med bilder som sträcker sig över en längre period och som visar på inflyttning och sysselsättning. Perioden år 1990-2004 och individerna är i detta fall i åldern 20-64 år.¹¹¹

Antalet irakier har ökat i jämn takt i såväl Järfälla som Stockholm (diagram 3 och 4). När det gäller antalet etiopier är trenden i Järfälla anmärkningsvärd i Stockholm (diagram 5 och 6). I Stockholm (liksom i riket) minskade antalet i slutet av 1990-talet och har sedan dess legat på en jämn nivå. I Järfälla däremot har antalet ökat betydligt sedan slutet av 1990-talet och kvinnorna har "gått i spetsen".

Diagram 3: Antal irakier 20-64 år i Järfälla 1990-2004

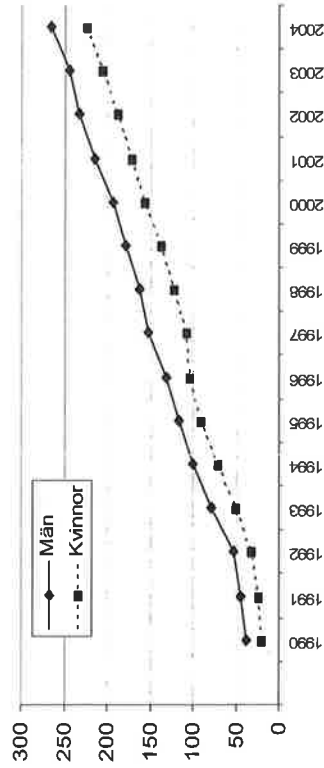
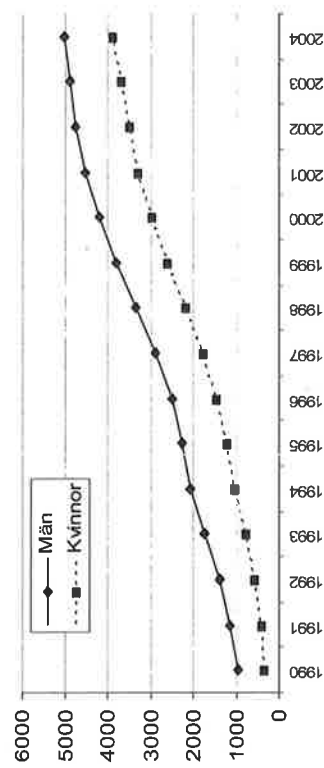

Diagram 4: Antal irakier 20-64 år i Stockholm 1990-2004

¹¹¹ Denna statistik kommer från SCB:s företags- och registerbaserade sysselsättningsstatistik.

Diagram 5: Antal etiopier 20-64 år i Järfälla 1990-2004

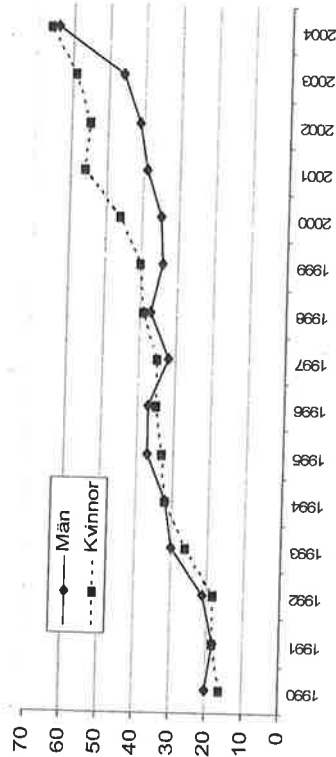
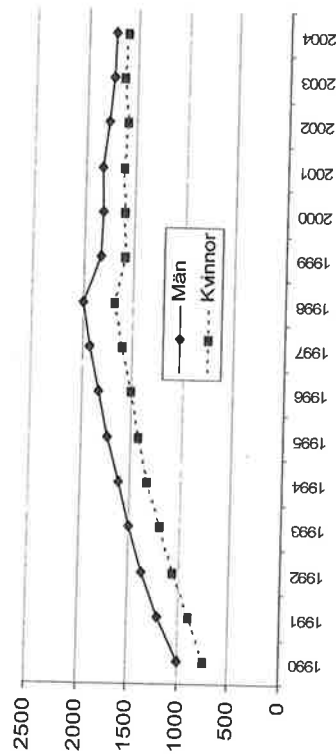

Diagram 6: Antal etiopier 20-64 år i Stockholm 1990-2004

Sysselsättningen bland irakiska män i Järfälla (diagram 7) är sedan år 2000 tillbaks på samma nivå som före sysselsättningsraset i början av 1990-talet. I Stockholm har sysselsättningen bland irakiska män långtifrån återgått till nivån från 1990. Inte heller i Järfälla har sysselsättningen bland irakiska kvinnor (diagram 8) återgått till nivån från år 1990. Den stora återhämtningen bland irakier i Järfälla ägde rum åren 1998-2000.

Sysselsättningen bland etiopiska män i Järfälla (diagram 9) sjönk kraftigare än i Stockholm i början av 1990-talet men återhämtade sig i några omgångar (1995, 1998-99) och återgick till nivåerna från tiden före 90-talskrisen. Bland etiopiska kvinnor i Järfälla (diagram 10) ägde den största återhämtningen rum år 2000 men 2004 föll

sysselsättningen till en något lägre nivå än i Stockholm (och till samma nivå som i riket). I Järfälla har alltså de senaste åren inneburit ökad inflyttning av och minskad sysselsättning ibland etiopier.

Diagram 7: Andel (%) sysselsatta bland irakiska män 20-64 år i Järfälla och Stockholm 1990-2004

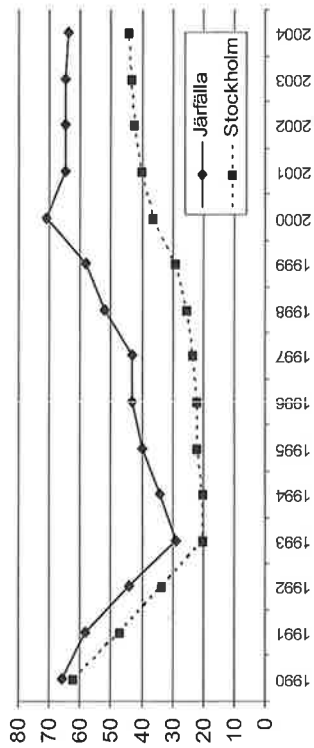

Diagram 8: Andel (%) sysselsatta bland irakiska kvinnor 20-64 år i Järfälla och Stockholm 1990-2004

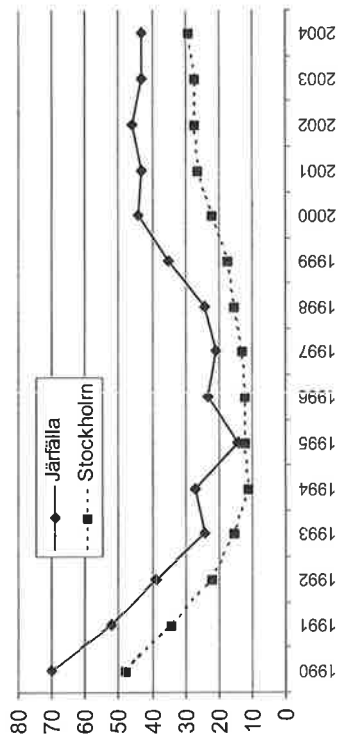

Diagram 9: Andel (%) sysselsatta bland etiopiska män 20-64 år i Järfälla och Stockholm 1990-2004

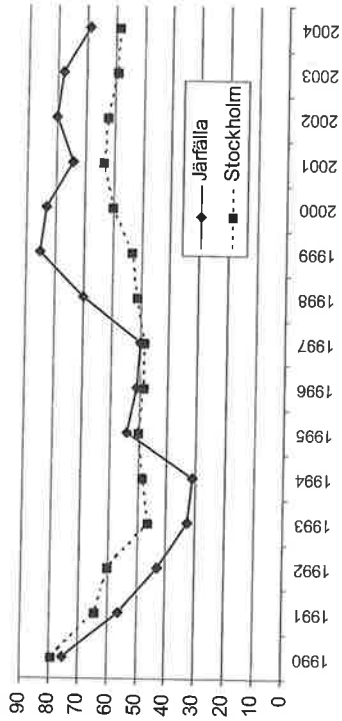

Diagram 10: Andel (%) sysselsatta bland etiopiska kvinnor 20-64 år i Järfälla och Stockholm 1990-2004

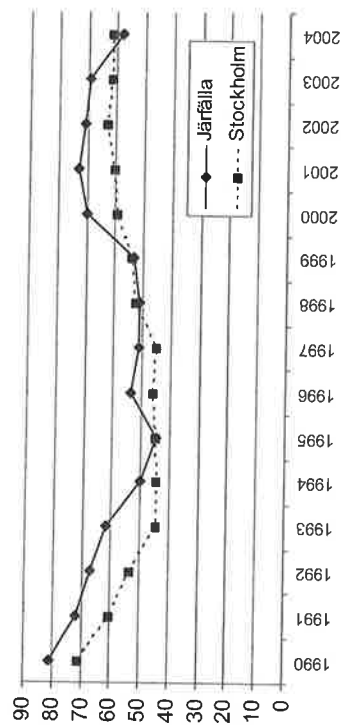
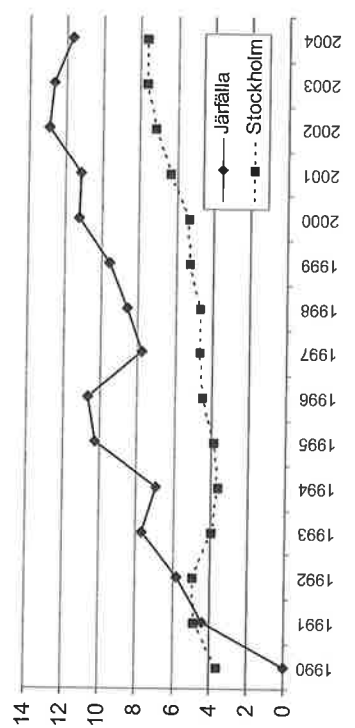

Diagram 11: Andel (%) företagare bland irakiska män 20-64 år i Järfälla och Stockholm 1990-2004

Hur har egenföretagandet utvecklats över tid? Här är det irakiska män som tilldrar sig intresset (diagram 11). År 1990 fanns ingen irakisk företagare i kommunen. Fram till mitten av 1990-talet ökade andelen irakiska företagare i Järfälla snabbt, till mer än 10 procent, för att där- efter falla tillbaks och sedan öka i långsam takt. I Stockholm (liksom i riket) har andelen egenföretagare bland irakier ökat långsamt men säkert. Företagandet har oftast varit dubbelt så högt i Järfälla som i Stockholm men år 2004 har gapet krympt något.

Nätverk bland flyktingar

Det finns i Järfälla, som i andra kommuner, etniska nätverk av betydelse för individernas möjligheter att arbeta och starta företag. Ewa Hillerström, som varit ansvarig för flyktmottagningen i Järfälla i närmare 20 år, talar om att "exempelvis irakier, iranier och inte minst latinamerikaner och syrianer har oerhört stora nätverk som verkar för att få arbete". Irakerna är etniskt splittrade i mindre grupper som exempelvis driver småindustrier eller kör taxi. Iranerna har nätverk inom restaurangbranschen i andra delar av Stockholm och kör taxi. Libaneserna har "nätverk utan like" och har startat cateringfirmor. Syrianerna har bl a hårfriseringar och anställer bara folk ur sin egen grupp. Latinamerikanerna driver ofta städbolag.

Att få insyn i dessa nätverk är svårt. "Man pratar inte om nätverken med någon som man inte känner", konstaterar Hillerström. Irakerna präglas alltså av etnisk splittring och många små nätverk. Eritreanerna är enligt Hillerström ambitiösa och måna om att bli goda förebilder för sina barn. Bland såväl irakier som eritreaner har många högskoleutbildning och kunskaper i engelska, "det är oerhört positivt i vårt samhälle att ha den kunskapen".

Att det finns många etniska nätverk i Järfälla kommun verkar uppenbart. Men är de på något sätt starkare och effektivare där än i exempelvis Stockholm? På den frågan är det närmast omöjligt att få svar. Men faktum kvarstår att, som Hillerström uttrycker saken, "hela Järfälla centrum består av invandrarföretagare".

Låt oss höra vad några irakier i Järfälla har att berätta. Basad Idan har plusjobb i kommunen som innovationsinformatör. Trots att hon är aktiv i det irakiska föreningslivet säger hon sig inte ha kontakt med mer än fyra, fem irakiska familjer i Järfälla. Hon säger om iraki-

erna: "Vi känner till varandra men vi har inte alltid kontakt med varandra. Det finns politiska klyftor mellan olika grupper. Folk har svårt att samarbeta, svårt att tolerera andras idéer, eftersom man aldrig haft frihet i Irak. Högutbildade är mer demokratiska och flexibla. Vi är inte som syrianer eller libaneser som har större sammanhållning."

Till saken hör att Basad Idan själv är högutbildad. Hon läste till civilingenjör i kemiteknik i Sovjet i början av 1980-talet samtidigt som hennes man utbildade sig till läkare och ögonspecialist. Makarna kunde inte återvända till Irak utan bodde och arbetade i Algeriet och Libyen i flera år men trivdes aldrig i dessa länder. "Vi var inte politiskt engagerade men vi ville ha yttrandefrihet. Vi beslöt att åka till Sverige." 1992 kom Basad Idan med sina tre barn till Sverige och året efter anslöt hennes man. De bodde i Upplands Väsby men mannen behövde en vårdkurs för att kunna arbeta som läkare och den kursen fick han genom Järfälla kommun. Han arbetar i dag som ögonläkare på ett sjukhus i Stockholm.

Basad Idan har haft praktik på Arla, jobb på Ericsson i sex år, varit arbetslös, haft praktikjobb på ett litet företag i Huddinge och har nu alltså plusjobb som innovationsinformatör. Hon hoppas kunna arbeta vidare med innovationer och kanske en dag bli entreprenör själv. Hon har bara lovord för Järfälla kommun: "Järfälla skiljer sig från andra kommuner. Man får ett bra bemötande och känner sig tryggare. De löste ett stort problem för oss (vårdkursen) och hjälpte oss till en lägenhet i Jakobsbergs centrum. Det är svårt att få förstahandskontrakt om man inte har jobb. De hjälpte oss jättemycket. Vi kommer aldrig att glömma det." I dag bor familjen i ett kedjehus i Viksjö.

Ferral Ayoub och Najeeb Khidir och deras två barn var bland de första irakier som slog sig ner i Järfälla. Hon är modersmålslärare i arabiska i Stockholm, han driver en livsmedelsbutik i Jakobsberg. De båda kom till Sverige efter studier i Sovjet och arbete som universitetslärare i Libyen där hon undervisade i matematik och fysik och han i statistik. När de fick svenskt uppehållstillstånd flyttade de på förslag från dåvarande invandrarverket till Järfälla. Argumentet var att Järfälla ligger bra till i förhållande till universiteten i Uppsala och Stockholm, vilket skulle vara till fördel för flyktingar med högre utbildning. De fick lägenhet via kommunen och där har de bott kvar i alla år.

Ferral och Najeeb menar att Järfälla på 1990-talet var mycket välkomnande mot flyktingar och att en hel del irakier flyttade dit sedan de fått jobb. I slutet av 1990-talet "stängdes dörren" och motivet

var, som det uttrycktes av en invandrare i en insändare, att "vi vill inte bli som Rinkeby".

Ferral praktiserade på en skola, läste svenska, gick en AMU-kurs, gick hemma (och glömde svenskan), läste på Komvux, praktiserade i makens affär, vikarierade som modersmålslärare i arabiska i Järfälla, gick arbetslös och arbetar sedan 1998 som modersmålslärare på Språkcentrum i Stockholm. Najeeb praktiserade som statistiker i Järfälla kommun, började med togförsäljning av frukt och grönt i kommundelarna Kallhäll och Barkarby och köpte 1995 sin livsmedelsaffär av en annan invandrare. Båda betonar starkt vikten av arbete.

Den irakiska gruppen är som sagt mycket splittrad. Ferral och Najeeb räknar sig till en grupp välutbildade "demokrater" som visserligen har kristen bakgrund men inte bryr sig mycket om religion eller nationalitet. Därutöver finns flera religiösa grupper: En grupp kristna som håller samman. Två grupper muslimer – shia och sunni – som är starkt religiösa och har var sin moské. Vidare finns en grupp kurder, en grupp som "inte har anknytning till någon", en grupp nyanlända som kommit efter Saddams fall och en del människor som egentligen inte är irakier men som kommit till Sverige via Irak. Ferral och Najeeb uppskattar att shia utgör den största gruppen i kommunen, kurderna den näst största och kristna och sekulära den tredje största gruppen. Det förekommer inte mycket umgänge över gruppgränserna.

Grupptillhörigheten kan ibland ha betydelse för yrkesverksamheten. Muslimer kan t ex inte driva livsmedelsaffärer eftersom de inte kan sälja öl, som är en av de mest inkomstbringande varorna. De blir ofta taxichaufförer. Ferral och Najeeb säger om den grupp de själva tillhör: "Vi som är välutbildade vill bli anställda i stat eller kommun. Vi brukar inte bli egenföretagare. Men vi har tvingats tänka om." Bland de verksamheter som ägs av irakier i Järfälla finns ytterligare en livsmedelsbutik, en friskola, tre körsolor, en bilverkstad, en pizzeria och ett bageri. En irakier är grossist, tre kör taxi. Några arbetar som läkare, sjuksköterskor, lärare och ingenjörer.

Vad är bra med Järfälla kommun? Ferral betonar att det är en "lugn kommun" utan rasism och motsättningar mellan olika grupper. Najeeb framhåller i liknande ordalag att det råder balans mellan olika grupper så att ingen grupp dominerar över någon annan. Han hävdar att Ewa Hillerström var mån om att upprätthålla en sådan balans. Hillerström själv bekräftar att detta varit hennes ambition. "Jag har sett hur illa det fungerar om man bara satsar på en grupp." Fatima Nur,

som på 1990-talet jobbade nära dåvarande invandrarministern Leif Blomberg, erinrar sig att Hillerström på den tiden var både älskad och hatad för sina ansträngningar att påverka vilka flyktingar kommunen skulle ta emot.

Några betydelsefulla arbetsgivare

I december 2005 fanns 4 236 företag (aktiebolag, handels- och kommanditbolag, enskilda firmor) med Järfälla som adress. De tio största företagen, som alla har mer än 200 anställda, är i tur och ordning Saab i Järfälla, Arla Foods, St Jude Medical, IKEA, elektronikgrossisten ELFA, renhållningsentreprenören Ragn-Sell, ICA Handlar- na, elektronikföretaget Zarlink Semiconductor, rörföretaget Dahl Sverige och Connex. Järfälla kommun är största arbetsgivare med omkring 3 500 anställda, av vilka 17 procent har utländsk bakgrund.¹¹²

Vissa företag nämns av flera intervjupersoner som särskilt villiga att låta flyktinginvandrare praktisera eller få anställning, främst Arla, IKEA och ELFA samt ICA- och KF-lagren. Låt oss kasta en snabb blick på ett par av dessa företag.

På IKEA i Barkarby har 21 procent av personalen utländsk bakgrund och 16 procent utomnordisk bakgrund. Det rör sig om ca 80 personer som talar 29 olika språk. De största grupperna kommer från Finland, Turkiet, Chile och Irak i nämnd ordning. Andelen med utländsk bakgrund är något större i varuhanteringen än på övriga avdelningar. Målsättningen är att personalen ska spegla den lokala marknaden vad gäller kön, ålder och nationalitet (vilket man alltså lyckats med när det gäller etnicitet eftersom 20 procent av invånarna i Järfälla har utländsk bakgrund). Rekryteringsstrategin kan ändras från år till år och under 2005 hade etnisk mångfald högsta och under 2006 näst högsta prioritet (rekrytering av blivande chefer fick då högsta prioritet).¹¹³

På ELFA har ca 20 procent av personalen utländsk bakgrund. Det rör sig om ca 60 personer som talar 27 olika språk. De största grupperna kommer från Bosnien, Polen, Finland och Serbi-

¹¹² *Järfälla i siffror 2005* och Lars-Göran Lerne, "Åtgärdsplan 2006: Arbetsmarknads- och sysselsättningsinsatser", sid 7-8.

¹¹³ Uppgifterna sammanställda av Malin Bergeham vid personalavdelningen på IKEA Barkarby.

en/Kroatien. Några anställda kommer från vardera Irak och Eritrea. Andelen med utländsk bakgrund är störst på i tur och ordning avdelningarna för distribution, ekonomi och inköp.¹¹⁴

Flyktningmottagning och integration

Maja Jansson är från och med 2005 chef för flyktingenheten i Järfälla. Hon har jobbat i Järfälla i många år (1977-86 och 1992 fram till i dag), mest med skolfrågor. Hon har noterat att många av de flyktingar som folkbokför sig i kommunen är högt utbildade, har yrkesutbildning och är i yrkesverksam ålder. "Det gör att man kan lägga fokus på språkinläring och samhällsinformation så att de därefter snabbt kan gå ut i arbetslivet."

Järfälla tar normalt emot 15 till 20 familjer eller 50-talet individer om året. Introduktionstiden i kommunen är fastställd till högst tre år. Effektmålet är att hälften av dem som är i introduktion ska vara i egenförsörjning – arbete eller utbildning – inom två år. Antalet inskrivna hos flyktingenheten sjunker gradvis, framför allt efter två år, för att klinga av efter tre år. Effektmålet överträffades med råge 2004 när 75 procent var i egenförsörjning inom två år.

Flyktingenheten i Järfälla sorterar inte, som varit tradition i många kommuner, under socialnämnden utan under utbildning, fritid och kultur. Arrangemanget markerar att flyktingmottagandet inte är en social åtgärd. "Utgångsläget är att det handlar om friska människor som kommer till Sverige med ett antal verktyg", förklarar Maja Jansson. "De ska ges möjlighet att så snart som möjligt komma ut i arbete och bli fullvärdiga medborgare." Järfälla är den enda kommun i Stockholms län som valt detta arrangemang.

Hur utmärker sig flyktingmottagningen i Järfälla? Maja Jansson framhåller ett par saker. Det har av tradition funnits ett gott samarbete med föreningslivet, bl a har kommunen via Rotary tillgång till 16 mentorer som kan ta sig an var sin flykting och hjälpa till vid CV-skrivning, intervjuer etc. Vidare har man en arbetsmarknadskonsulent som verkar i nära samarbete med arbetsförmedlingen. "Det är ett oer-

¹¹⁴ Uppgifterna sammanställda av Tiina Palmqvist vid personalavdelningen på ELFA AB.

hört tätt och gott samarbete med arbetsförmedlingen. Det tror jag är en nyckel till framgång."¹¹⁵

En som vet mycket om flyktingmottagning och om olika flyktinggrupper i Järfälla kommun är Ewa Hillerström. Hon är sociolog och började jobba i Järfälla 1972. Hon startade kommunens flyktingmottagning 1985 och var flyktingsamordnare i närmare 20 år. Från år 2005 är hon i stället integrationsansvarig.¹¹⁶

Hillerström betonar att målsättningen i Järfälla har varit att alla ska ut i arbete och medlet har varit "ett väldigt målmedvetet arbete med praktikplatser och anskaffning av arbete". Hillerström har emellertid inga goda erfarenheter av arbetsförmedlingens förmåga att få flyktinginvandrare i arbete: "Officiella kanaler fungerar dåligt. Det är privata, informella kontakter som ger resultat. Man får väldigt lite hjälp från arbetsförmedlingen. Den förmedlar inte arbete trots namnet. Jag har tagit emot ett par tusen personer men ingen har fått arbete genom arbetsförmedlingen."

På frågan om introduktionsverksamheten i Järfälla har bedrivits annorlunda än i andra kommuner svarar Hillerström att man har arbetat mycket målmedvetet och individuellt med varje person. "Järfälla har alltid varit föregångare när det gäller individualisering." Enligt Hillerström har de flesta flyktingfamiljer valt att stanna i kommunen efter introduktionstiden. Tidigare var det så att kommunen tog emot flyktingar i mån av bostad samtidigt som det inte fanns några lediga bostäder för flyktingar. Ingen hyresvärd upplät bostäder åt personer utan fast anställning; samma villkor har gällt i hela Stockholms län. Kommunen har emellertid några bostadsrättslägenheter där man i nödfall kunnat placera flyktingar. Inte desto mindre har det kommit flyktingar till kommunen, men de har då ordnat bostäder själva och exempelvis bott hos släktingar. År 2005 slöts emellertid en överenskommelse med det kommunala bostadsbolaget Järfällahus som innebär att introduktionsbidraget inte längre betraktas som socialbidrag, vilket gör att flyktingar kan ställa sig i bostadskön och få förstahandskon-

¹¹⁵ Detta samarbete formulerades 14/3 2006 i en överenskommelse mellan flyktingenheten och arbetsförmedlingen, "Lokal överenskommelse om introduktion för flyktingar mellan arbetsförmedlingen och flyktingenheten", som av Jansson betecknas som "praxis på pränt".

¹¹⁶ Järfälla kommunfullmäktige antog våren 2005 ett integrationspolitiskt program som gäller fram till våren 2008: "tillsammans: integrationspolitiskt program för Järfälla".

trakt på samma sätt som studerande med studielån och studiebidrag.¹¹⁷ "Vem (mer än en flykting) kan i dag komma och säga att jag har tre års garanterad inkomst?", frågar Maja Jansson retoriskt. "Detta innebär att vi kan lösa bostadsfrågan för nyanlända flyktingar förhållandevis bra. Det är en förutsättning för att de ska kunna gå ut och få ett jobb."

Maja Jansson har vissa funderingar kring faktorer som kan ha bidragit till att göra Järfälla till en kommun med höga sysselsättnings- tal. För det första har kommunen varit "oerhört framåt" när det gäller utbildning. När det moderna Järfälla växte fram i början av 1960-talet var 70 procent av invånarna under 30 år.¹¹⁸ "Det var bondlandet och man byggde bostäder fram till mitten av 70-talet. Man satsade mycket på utbildning och på att skapa arbetsplatser. Det har genererat samarbete och samspel mellan arbetsliv och kommun. Man har haft ett för-språng." För det andra har många kommunanställda lång anställnings-tid och stora nätverk. "Det är inte ovanligt att man anses vara förhål-landevis nyanställd i Järfälla om man har jobbat här i tio år. Det finns en god personalpolitik där man värnar om sin personal. Man jobbar mycket med kompetensutveckling så att folk kan utvecklas både inom ramen för det de gör men också gå vidare till andra uppgifter. Man har medarbetar- och ledarskapsakademier. Och man har förhållandevis goda löner, vilket behövs för att behålla kompetensen i kommu-nen."¹¹⁹

¹¹⁷ Enligt Olof Lindholm, VD i Järfällalhus, handlar det om en överenskomst enligt vilken bostadsbolaget ställer tio lägenheter om året till socialförvaltningens förfogande. Socialen uppträder som hyresgäst och garanterar för de individer som bor i lägenheterna. Om det inte förekommer störningar i boendet kan hyresavtalet ef-ter två, tre år flyttas över på hyresgästen. Järfällalhus har inget separat avtal med flyktmottagningen men har ökat åtagandet till 15 lägenheter per år och soci-alförvaltningen delar med sig av lägenheter till flyktmottagningen.

¹¹⁸ Under 1960-talet – miljonprogrammets årtionde – byggdes 10 200 lägenheter i Järfälla, Jakobsbergs centrum anlades och antalet invånare i kommunen nära nog tredubblades, från 16 700 till 46 500. Se t ex Catharina Söderbergh och Lars Gus-tafsson Jr, *Från godsägare till entreprenörer: 1900-talets företagare i Järfälla*, Järfälla 2000, sid 73, 78.

¹¹⁹ Ambitionerna i den kommunala personalpolitiken beskrivs i *Personalpolitisk handlingsplan 2003-2006*.

Lokal arbetsmarknadspolitik

Staben för näringsliv och arbetsmarknad

Arbetsmarknads- och sysselsättningsinsatserna i Järfälla kommun di-rigeras av "staben för näringsliv, arbetsmarknad och EU-frågor". Denna "stab" domineras totalt av en man, Lars-Göran Lerne, som upprätthåller en bred kontaktyta såväl med det privata näringslivet som med kommunala och andra offentliga myndigheter.

Lerne är socionom, har arbetat i Järfälla kommun sedan 1971 och blev socialchef med ansvar även för flyktingfrågor redan vid 27 års ålder. "Jag trodde i början att vi med rätt förhållningssätt skulle kunna åstadkomma mycket inom socialtjänsten", säger han. "Jag såg inte risken för att vi tar initiativet från människorna. Det är vanskligt att bygga kommunala organisationer. De är tröga att starta och omöj-liga att avliva."

Lerne kan på det hela taget bekräfta Maja Janssons analys av de omständigheter som bidragit till att göra Järfälla speciellt. "Jag valde från början att arbeta i Järfälla därför att det sades att det var en öppen och tillåtande kommun." Den snabba uppbyggnaden av kommunen har inneburit att de flesta invånare är "invandrare", att det funnits en slags nybyggaranda och att det inte funnits några dominerande by-råkratiska principer av typen "så har vi alltid gjort".

På 1990-talet blev Lerne organisationsdirektör när en nämnd in-rättades för att arbeta med arbetsmarknads- och utbildningsfrågor i kommunen. På så vis fick han en god uppfattning om kopplingen mel-lan utbildning och arbetsmarknad. I början av 2000-talet fick han frå-gan om han ville ta över näringslivsfrågorna också. Han tackade ja eftersom han alltid haft mycket kontakt med näringslivet och upplevde att näringslivet hade stort intresse för utbildningsfrågor. Till detta kommer att Lerne är kommunens EU-samordnare.

Trots att Lernes verksamhetsfält är så vittomfattande basar han över kommunens minsta enhet, som består av honom själv, en assi-stent och ett antal arbetslösa som anställs i ett "utvärderingsprojekt" för att så småningom slussas ut i ordinarie sysselsättning. Någon "minglar" med företagare och håller utrik efter lediga jobb, någon arbetar med näringslivs- och arbetsmarknadsstatistik etc. "Jag har all-tid mycket folk omkring mig som följer med på företagsbesök", berättar Lerne.

Lerne har alltså lyckats med konststycket att bygga upp ett nätverk som spänner över utbildning, näringsliv, arbetsmarknad och EU-projekt utan att skapa en permanent byråkratisk organisation. "Lerne har en fot inne överallt", säger Ann-Kristin Pettersén, Lernes assistent eller sekreterare eller alltså sedan många år. "Vi jobbar gränslöst. Det finns inga revir, vi tänker inte på sånt. Vi bara kör. Lerne backar inte för någonting. Det finns bara fyrens och femmans växel."

"Det finns ingen annan näringslivsdirektör som är som Lerne", intygar Fatima Nur, som under 2005 ledde ett EU-projekt, "Integration Järfälla", och som nu är arbetsmarknadskonsulent på kommunens JobbCenter. "Lerne känner alla. Han tar själv hand om allt. Han är ute och träffar medborgare och företagare. Han tar tag i enskilda fall. Han är en dörröppnare som kan komma åt pengar hos olika myndigheter och isensätta idéer. Han är unik genom att han har varit här så länge. Här finns samma hinder som i andra kommuner. Men med hjälp av Lerne lyckas man kringgå dem."

När man talar med Lerne får man onekligen en känsla av att han är rastlöst verksam på många nivåer – samverkansprojekt i region och kommun, näringslivsträffar, utbildnings- och arbetsmarknadsprojekt – och att han på något sätt lyckas få tiden att räcka till att knyta personliga band med åtskilliga individer, även enskilda projektdeltagare. En vanlig historia är att en arbetslös eller projektdeltagare haft ett långt och intensivt samtal med Lerne som lett till någon form av anställning.

Här är inte platsen att redogöra för alla pågående projekt och insatser i Järfälla.¹²⁰ Vi får nöja oss med att illustrera den "allmänna filosofin" bakom åtgärderna med några exempel på åtgärder och ytrandan av Lerne:

- Kommunen ska stå i bakgrunden, svara för infrastrukturen, men inte göra allt själv. "Vi gör inga åthävor eller vackra pamfletter här i Järfälla. Vi föredrar att hålla ganska låg profil." Exempelvis genomförs varje år ett program som ger feriejobb åt gymnasieungdomar och högstadiel elever. Det talas inte om integration i sammanhanget men det är främst de som saknar nätverk som får jobb. "Det är våra pengar men företagareföreningarna står för det. Kom-

munen behöver inte alltid ta åt sig äran. Det viktigaste är att det som ska ske sker."

- Alla ska stå till arbetsmarknadens förfogande. Den som söker försörjningsstöd eller flyktningstöd måste vara inskriven vid arbetsförmedlingen. "Vi har arbetat enbart med detta. Men det finns en stor gråzon. Vad är definitionen på att vara sjuk? För flyktningvandrare är sjukskrivning ingen given lösning när de mår dåligt. Arbete kan vara bästa botemedlet."
- Det är viktigt att bygga på existerande initiativ. "Finns det några som brinner för en fråga så bygger vi på det." Exempelvis initierade kommunen ett samarbete mellan en hantverksförening för svenska kvinnor, bildad av studieförbunden, och 16 invandrarkvinnor som alla var sjukskrivna och hade arbetslösa män. Efter åtta månader hade samtliga invandrarkvinnor slutat ta mediciner, några arbetade och några av deras män arbetade också. "Växelspelet med de svenska kvinnorna utifrån ett gemensamt intresse – vävning – var avgörande."
- Ett obyråkratiskt arbetssätt. "Jag fungerar som fri agent. Jag är inte hotfull. Jag kan gå över gränser såväl horisontellt som vertikalt. Jag pratar med företagare, arbetsförmedlare, kommunala chefer, socialbidragstagare. Vi kommunicerar inte med skrivelser utan pratar." Ett exempel på hur problem kan finnas okonventionella lösningar är när det amerikanska företaget St Jude Medical, som tillverkar pacemakers och är ett av de större företagen i Järfälla, sökte arbetskraft. "Den viktigaste egenskapen hos arbetarna är att de har utvecklad finmotorik. Jag förslog att man skulle anställa människor från Turkiet, Afghanistan och Iran som är vana vid att väva mattor. Det blev perfekt."
- Samarbete inom kommunen. "När vi talar om integration måste vi tala om vår egen integration. Hur samarbetar vi inom kommunen, mellan myndigheter och med näringslivet? Man kan inte se arbetsmarknads-, näringslivs-, social- eller utbildningspolitik var för sig. Jämför med när man gör en bil – någon måste skruva ihop allting." I kommunen finns sedan 2002 en ledningsgrupp för lokal samordning bestående av Lerne, personal- och utbildningsdirektörerna, cheferna för individ- och familjeomsorgen, försäkringskassan, arbetsförmedlingen och JobbCenter samt den projektansvariga för integrationsfrågor. Till en början var det så och så med uppslutningen

¹²⁰ Den som till äventyrs är intresserad av en detaljerad redogörelse hänvisas till Lernes "Åtgärdsplan 2006: Arbetsmarknads- och sysselsättningsinsatser", fastställt av kommunstyrelsens arbetsutskott 2006-04-05.

men när Lerne hittade på beteckningen "exklusiva gruppen" var det problemet ur världen. Deltagarna träffas var sjätte vecka och går igenom och koordinerar sina planer. "Vi ser de kritiska lägena, t ex om försäkringskassan stramar upp. Det ger framförhållning och inga frågor faller mellan stolarna."

- Samarbeta inom regionen. Ett aktuellt exempel är "Stockholm matching", ett projekt som bedrivs av Järfälla, Solna, Sundbyberg, Nacka och några stadsdelar i Stockholm och som är inriktat mot arbetslösa med socialbidrag, företrädesvis invandrare. Företagen intervjus om sina rekryteringsbehov och får välja ut kandidater som utbildas av kommunerna mot att företagen lovar anställa dem.
- Betydelsen av goda exempel. Aktiviteten gentemot näringslivet går ofta ut på att lyfta fram företagare med invandrarbakgrund, som får berätta sina historier. "Alla älskar 'success stories'. De slår mycket bättre än om man pratar om invandrapolitiska program."

JobbCenter

JobbCenter i Järfälla får uppdrag och ekonomiska resurser från "staben" (Lerne), som lyder direkt under kommunstyrelsen. Centret sorterar under socialförvaltningen och får en del av sitt uppdrag därifrån. Det anordnar jobbsökning, motivationskurser och sysselsättningsaktiviteter och dess verksamhet ska "vara flexibel och anpassas till de behov som är aktuella för dagen med huvudsyfte att underlätta för arbetslösa att få jobb".¹²¹

Omkring 200 – 250 personer ska varje månad delta i arbetsmarknadsinriktade insatser på JobbCenter. "Vi omsätter ca 500 – 600 personer om året", berättar centrets chef Olli Miekko-oja. "Vi har dom här i max sex månader. Av avsluten (2005) hade 66 procent egenförsörjning." Med egenförsörjning menas att någon gått till arbete, utbildning, sjukskrivning eller uteblivit från verksamheten (vilket betyder "försörjning okänd"). De flesta som skrivs ut har fått arbete eller uteblivit. De som inte uppnått egenförsörjning återremitteras till socialförvaltning eller arbetsförmedling. Det finns inga uppgifter om hur stor andel av deltagarna vid JobbCenter som har utländsk bakgrund men enligt Miekko-oja är andelen "rätt stor".

Den typ av verksamhet som lett fram till JobbCenter har funnits i åtminstone tio år. "Verksamheten omorganiserar hela tiden", förklarar Olli Miekko-oja. "Om det blir brist på arbetskraft blir vårt uppdrag antagligen att få dem som står längst från arbetsmarknaden anställningsbara. I dag jobbar vi med dem som arbetsförmedlingen inte jobbar med och försöker få ut dem på arbetsmarknaden för att minska försörjningsstödet." På JobbCenter finns fem arbetsmarknadskonsulenter som jobbar mot näringslivet och letar fram praktikplatser, lärlingsplatser eller direkta arbeten och som coachar deltagarna till arbete eller studier. "Vi har hela skalan av deltagare – det är lite av vårt problem – men är i första hand inriktade på dem som ganska snabbt kan komma ut på arbetsmarknaden."

På JobbCenter ska det inte finnas några långbänkar. De som söker försörjningsstöd hos socialförvaltningen ska infinna sig på centret påföljande måndag. De ska söka arbeten och varje vecka redovisa vad de sökt. "Det är viktigt att man inte låter dem gå i månader innan man sätter in insatser", säger Miekko-oja. "De flesta som kommer hit upplever det som positivt att någon ser dem, att de får hjälp i stället för som på arbetsförmedlingen, där det bara är att sätta sig bakom datorn."

Olli Miekko-oja har ingen omedelbar förklaring till de höga sysselsättningsstalen för irakier och etiopier. Han har emellertid en hypotes som går ut på att Ericsson i Kista (som ligger strax öster om Barby i Järfälla) tidigare anställde många ingenjörer från Iran och Irak, att många av dessa bodde i Järfälla och att de fått arbetslivserfarenhet hos Ericsson och därefter flyttat till andra arbetsplatser. Han har dessutom en hypotes om att egenföretagandet är högt i flera invandrargrupper därför att Järfälla har gott om små lokaler, som passar för invandrarföretagare. Han har ytterligare en hypotes om varför hela kommunen är speciell: att den politiska majoriteten skiftar vid varje val har resulterat i en "öppen och mjuk" styrning av förvaltningarna.

Arbetsförmedlingen

Irma Lindell Estun har arbetat länge med arbetslösa och invandrare i Järfälla. Hon arbetar sedan tio år på arbetsförmedlingen men har inget givet svar på frågan varför vissa grupper i kommunen har så hög sysselsättning. På arbetsförmedlingen registrerar man inte folk efter vilka länder de kommer ifrån. "Vi tänker inte på det sättet." Lindell Estun

¹²¹ Lars-Göran Lerne, "Åtgärdsplan 2006", sid 19.

har ändå några funderingar: "Det finns många högskoleutbildade bland irakier och etiopier. Men många har inte kommit i arbeten som de har utbildning för. Det kan ha betydelse att vissa grupper funnits länge i kommunen, att man stöttar varandra. Men de irakier som kommer hit verkar inte ha kontakter på så sätt att de vill praktisera hos någon släkting eller landsman. De irakier jag haft att göra med har visat enorm styrka, varit beredda att ta vilket jobb som helst." Men varför har irakierna i just Järfälla inte bara sökt utan också fått jobb? "Nej, det här med irakierna är en gåta, faktiskt."

Irma Lindell Estun framhåller liksom Maja Jansson samarbetet med Rotary. "Kommunen däremot har inte ställt upp med praktikplatser på något särskilt sätt. Det är mera de privata företagen vi får platser hos. Min dröm har varit att skolor, dagis och kommunala arbetsplatser skulle ta emot var sin flykting, men det har jag inte fått igenom fast jag själv sitter i politiken."¹²² Det är segt, tycker jag."

Är det något särskilt med arbetsförmedlingen i Järfälla? Ja, enligt Lindell Estun är Järfälla-kontoret ovanligt i ett avseende. "Alla förmedlingar hade på 90-talet en företagsgrupp som jobbade utåt. Men när andra avskaffade den gruppen behöll vi en sådan specialist. Jag tror att vi är det enda kontor i Stockholmsregionen som behållit den tjänsten. Jag kan tänka mig att det är en stor vinst vi har gjort."

Den specialist Lindell Estun talar om heter Christina Olofsson. Hon har arbetet på arbetsförmedlingen sen 1978 och i Järfälla sen 1998, hela tiden med företagskontakter. Hon arbetar mest med små företag, som inte klarar att rekrytera på egen hand. Stora företag och arbetsgivare som landstinget sköter sin rekrytering själva. Hon säger sig inte ha märkt att företagen skulle ha några preferenser i fråga om etniska grupper eller nationaliteter.

En annan specialitet, som Lindell Estun själv har odlat, är uppföljning av individer som fått arbete så att de inte förlorar det. "Man måste följa upp och stötta arbetsgivaren."

Boendemönster

Järfälla består av fyra kommundelar. Kallhäll-Stäket ligger längst i norr. Kallhäll är ett gammalt brukssamhälle där det fortfarande går att

köpa lägenhet till hyfsat pris. Jakobsberg, kommunens centralort med förvaltningar och köpcenter, har varit en järnvägsknut och har både villa- och höghusområden, en del invandraräta. Viksjö i sydväst är ett småhusområde från 1970-talet där huspriserna fortfarande (ur stockholmsperspektiv) är rimliga. Barkarby-Skälby i sydost är centrum för trädgårdssodling och har villabebyggelse. Barkarby handelsplats är på väg att bli Nordens största sällanköpscentrum (ej livsmedel) och där planeras också för bostäder. Området kommer att växa ihop med Kissta.¹²³

En översikt av "upplåtelseformerna" i Järfälla (jämfört med Stockholms län) ger vid handen följande: Andelen som bor i hyresrätter är 28 procent (länet 41 procent), andelen i bostadsrätter 31 procent (länet 25 procent) och andelen med äganderätt (villor, radhus) är 41 procent (länet 34 procent).¹²⁴

I Järfälla som i de flesta kommuner är invandrare och flyktingar koncentrerade till vissa områden med jämförelsevis lägre förvärvsinkvens, lägre inkomster, högre arbetslöshet och större andel socialbidragstagare. De mest invandratäta bostadsområdena återfinns i norra och södra Jakobsberg. Om vi håller oss till utlandsfödda är andelen 56 procent på Sångvägen strax norr om Jakobsbergs centrum och mellan 42 och 45 procent i Söderhöjden, Tallbohov och Hårsta Backe söder och öster om centrum. Av Järfällas befolkning är 22 procent hyresgäster hos det kommunala bostadsbolaget Järfällabygdens Hus. Av bodel av hyresgästerna kommer från länder utanför Europa.¹²⁵

Olof Lindholm är VD för Järfällahus. Han tror inte att flyktingmottagning och arbetsmarknadspolitik är så annorlunda i Järfälla jämfört med andra kommuner. Däremot ser han vissa särdrag på boendesidan. Dels finns det en bra balans mellan hyresrätter, bostadsrätter och villor jämfört med t ex Danderyd där det finns mest villor och kommunerna söder om Stockholm där det finns mest hyresrätter. Dels är Järfälla "inte den hetaste adressen i Storstockholm". Det finns ingen "gräddhylla" i kommunen och enligt Lindholm kan det ha sin betydelse-

¹²³ För en översikt av kommundelarna, se t ex *Nyinflyttad: Välkommen till Järfälla kommun*, Järfälla kommun 2006, sid 8-9.

¹²⁴ Region- och trafikplanekontoret, "Boendetätheter i Stockholms län, kommuner och planområden", *Statistik om Stockholms län och region*, nr 1 2005, sid 37. Siffrorna gäller år 2002.

¹²⁵ Järfällabygdens Hus AB, Årsredovisning 2004, sid 27.

¹²² Ledamot av kommunfullmäktige och socialnämnd för socialdemokraterna.

se. Han menar nämligen att bostaden är en statussymbol för den infödde svensken på ett sätt som den inte är för invandraren. Invandringen ser mer praktiskt på boendet och har kanske andra statussymboler, exempelvis bilen. "Det är en fråga om värderingar, om vad som är statussymboler. Bostaden är en statussymbol för svensken. Det finns fashionabla bostadsområden i nästan alla kommuner, men inte här. Om man ska göra boendekarriär blir slutdestinationen inte Järfälla utan någon annan kommun. Och svensken vill göra en saftig boendekarriär. En takvåning på Strandvägen eller en villa i Djursholm – då har han lyckats."

Enligt detta resonemang skulle det i Järfälla finnas överkomliga trappsteg för invandrare som vill göra en mindre statustyngd boendekarriär. "Här råder vettiga priser om Du vill bo i bostadsrätt eller radhus", menar Lindholm. "Det är inga hiskeligt långa köer hit. Det är hyfsat enkelt att skaffa bostad. Kommunen ligger bra till geografiskt i en knutpunkt Arlanda – Uppsala – Stockholm. Det råder hyfsade priser i förhållande till tidsavståndet till Stockholms stad."

Bland övriga intervjupersoner går åsikterna om bostadsmarknadens betydelse isär. Olli Miekko-oja tror att bostadsmarknaden i Järfälla kan ha bidragit till de höga sysselsättningsstegen. "De som bor i Rinkeby och får arbete flyttar därifrån. Järfälla har troligen varit ett populärt flyttmål eftersom bostadspriserna har varit ganska överkomliga." Maja Jansson menar att boendekostnaderna faller i koncentriska cirklar om man utgår från centrala Stockholm och rör sig utåt och att de dessutom beror på hur man bor i förhållande till kommunikationerna. Hon kan därför inte se att hyrorna skulle vara lägre eller bostäderna billigare i Järfälla jämfört med andra kommuner på samma avstånd från centrala Stockholm. Lars-Göran Lerne hävdar att spännvidden i pris mellan den billigaste bostadsrätten och dyraste villan är mindre i Järfälla än i andra jämförbara kommuner. Det skulle innebära att "trappstegen" mellan hyresrätt – bostadsrätt – radhus – villa inte är så stora, vilket underlättar en modest boendekarriär. Enligt Lerne vittnar mäklarna i kommunen om att det råder stor rörlighet på bostadsmarknaden. Ferral Ayoub och Najeeb Khidir menar att invandrare som bott 10 – 15 år i kommunen börjar köpa lägenheter eller radhus. De anser att priserna är "normala eller lagom" – inte så höga som i attraktiva områden, inte så låga som i invandraritäta områden.

Sammanfattande kommentarer

Vi har, efter att ha konsulterat några nyckelpersoner och dokument, inget entydigt svar på frågan varför vissa flyktinggrupper har så hög sysselsättning i Järfälla. Men vi har i alla fall några mera kvalificerade och empiriskt förankrade hypoteser om vilka faktorer som kan ha bidragit till detta sakernas lyckliga tillstånd:

- Slump-faktorn finns alltid med i bilden. Men om man får tro några av de första irakierna som slog sig ner i Järfälla så var det inte genom slump utan på förslag av invandrarverket de hamnade i kommunen, som ansågs ligga väl till för välutbildade flyktinginvandrare på grund av närheten till universitetsstäderna Stockholm och Uppsala.
- Näringsliv: Det finns i Järfälla arbetsgivare som är i behov av eller gärna anställer den typ av arbetskraft som vissa flyktinginvandrargrupper kan erbjuda, t ex Arla, IKEA, ELFA och dagligvarukedjornas lagerverksamheter. Att det skulle finnas fler sådana företag i Järfälla än i andra kommuner torde bli svårt att bevisa men man kan i vart fall notera att jämförelsevis många irakiska och etiopiska män är sysselsatta med lager- och transportarbete. Det kan också finnas företag som längre tillbaks i tiden spelat en viktig roll. Så tror chefen för JobbCenter att det förhållandet att Ericsson i Kista på 1990-talet anställde en del irakiska ingenjörer kan sin betydelse.
- Flyktingmottagning: Järfällas flyktingmottagning och introduktionsverksamhet uppvisar egenskaper som kan ha bidragit till den höga sysselsättningsgraden bland vissa flyktinginvandrare. Man har varit tidigt ute med individualisering av introduktionen, har haft självförsörjning som tydligt mål, ser introduktionen som en fråga om utbildning och inte om sociala åtgärder och har ett gott samarbete med föreningslivet.¹²⁶ När det gäller samarbetet med

¹²⁶ En undersökning av integrationsinsatser i danska kommuner pekade på att framgångsfaktorer var sådant som individuell och systematisk behandling av deltagarna, prioritering av arbetsmarknadsperspektivet (till skillnad från omsorgsperspektivet), tät kontakt mellan handläggare och jobcoach och tät kontakt med privata företag, alltså sådana faktorer som framträder i Järfälla. Se Eigil Boll Hansen,

arbetsförmedlingen går meningarna i sår. Den tidigare flykting-samordnarens erfarenhet är att AF inte har kunnat hjälpa flyktingar till jobb. Den nya chefen för flyktingenheten ser däremot samarbetet med AF som "en nyckel till framgång". Vidare hävdar ett par av de intervjuade irakierna att finns en medvetet skapad balans mellan olika grupper (något som bekräftas av den tidigare flyktingsamordnaren), vilket har bidragit till att Järfälla är en "lugn kommun" som man gärna bor kvar i.

➤ Lokal arbetsmarknadspolitik: Av intervjuerna och intervjupersonernas egna exempel framgår att ett antal nyckelpersoner i Järfälla kommun och på arbetsförmedlingen har arbetat mycket länge i just Järfälla men tycks ha undgått att fastna byråkratiska rutiner. De framstår tvärtom som flexibla och använder sina under lång tid uppbyggda nätverk till att arbeta informellt och okonventionellt. Chefen för staben för näringsliv och arbetsmarknad är ett exempel på denna typ av aktör, som med hjälp av en mycket liten organisation opererar på ett mycket stort område. JobbCenter är en organisation som hela tiden anpassas efter läget på arbetsmarknaden och arbetsförmedlingen har gått mot strömmen och behållit en speciallist på företagskontakter. Samverkan är ett annat framträdande drag i Järfälla: samverkan inom kommunen, mellan myndigheter, regionalt, med föreningslivet och näringslivet. Kommunen har, säger alla man pratar med, ett gott företagsklimat oavsett politisk regim.

➤ Bostadsmarknad: Åsikterna om bostadsmarknadens betydelse går i sår. Någon anser att Järfälla hyres- och prismässigt kan vara attraktivt för invandrare i t ex Rinkeby som har fått jobb och vill göra boendekarriär. Någon annan anser tvärtom att Järfälla inte skiljer sig från andra kommuner på samma avstånd från centrala Stockholm, vilket låter rimligt om bostadsmarknaden fungerar enligt utbudets och efterfrågans lagar. VD:n för det kommunala bostadsbolaget för emellertid ett resonemang som går ut på att bostadspriserna inte bara bestäms av sådant som bostädernas kvalitet

och närhet till arbete och nöje utan också av statusstänkande. Han menar att bostaden för infödda svenskar är den stora statussymbolen medan invandrare ser mera praktiskt på bostaden och prioriterar andra statussymboler. Det är inte status att bo i Järfälla, en av få kommuner som saknar "gräddhylla". Om så är fallet skulle det i Järfälla kunna finnas avsatser på boendekarriärstegen som är jämförelsevis åtkomliga för invandrare. Chefen för näringslivsstaben uppger också att det prismässiga avståndet mellan olika boendeformer är jämförelsevis litet i Järfälla. Att det skulle kunna förhålla sig så motsägs i vart fall inte av uppfattningen hos ett par av de intervjuade irakierna, som menar att bostadspriserna är "normala" i bemärkelsen inte så höga som i attraktiva områden och inte så låga som i invandrartäta områden.

Ytterligare en hypotes, som inte figurerade i förhandsspekulationerna, men som framförts av chefen för JobbCenter, går ut på att Järfälla av någon anledning har ovanligt många små affärslokaler, lämpliga för invandrarföretagare.

Det förefaller som om Järfälla har en del intressanta särdrag. Frågan är, när det gäller sådant som kommunen själv kan påverka: Varför? Chefen för flyktingenheten har kastat fram ett par ledtrådar. För det första byggdes kommunen i stort sett upp på 1960- och 70-talen vilket innebar satsningar på utbildning, bostäder och arbetsplatser och ett intensivt samspel mellan kommun och näringsliv. För det andra bedriver kommunen (oklart varför) en personalpolitik som gör att folk gärna stannar kvar men tar på sig nya utmaningar. Chefen på näringslivsstaben tror också att Järfällas snabba uppbyggnad, med befolkningsinflyttning och nybyggaranda, kan förklara den relativa frånvaron av byråkratisk skleros. Chefen för JobbCenter menar dessutom att den jämna politiska maktbalansen, som gör att majoriteten skiftar vid varje val, har gjort att förvaltningarna har blivit föremål för en "öppen och mjuk" styrning. Ständiga maktskiftet skulle i och för sig kunna skapa brist på kontinuitet i det kommunala arbetet men så har uppenbarligen inte skett i Järfälla.

Det finns alltså indicier som talar för att flera av de uppställda hypoteserna kan ha visst förklaringsvärde. Man bör emellertid betänka att tilltaget att spalta upp kommunala förhållanden i ett antal hypoteser mest är en hjälp för tanken. I verkligheten kan det mycket väl hända att flera av dessa förhållanden samverkar på det sätt som Gunnar

Morten Fredriksen & Leena Eskelinen, *Flygningene og familiesammenforthes integration på arbeidsmarkedet – har kommunernes integrationsinsats betydning for integrationen?*, akf (amternes og kommunernes forskningsinstitut) 2006.

Myrdal en gång kallade ”kumulativ cirkulär kausalitet” (god cirkel). Samtidigt är det intressant att flera intervjupersoner talar om balans (ett begrepp besläktat med jämvikt, som brukar ses som motsatsen till kumulativa rörelser), t ex balans mellan politiska block, olika invandrargrupper och olika boendeformer.

Referenser

Intervjuer 2006:

Lars-Göran Lerne, 4/4
Basad Idan, 11/5
Ewa Hillerström, 12/5
Olli Miekk-oja, 15/6
Irma Lindell-Estun, 15/6
Maja Jansson, 15/6
Olof Lindholm, 24/8
Ferral Ayoub och Najeeb Khidir, 25/8

Kortare samtal 2006:

Fatima Nur, 4/4
Ann-Kristin Pettersén, 11/5
Christina Olofsson, 15/6

Rundabordssamtal 6/11 2006

Närvarande: Ewa Hillerström, Lars-Göran Lerne, Irma Lindell Estun, Olli Miekk-oja, Fatima Nur, Liana Pagava, Ann-Kristin Pettersén